

**Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický
Petra Večeřová**

Posudek disertační práce

Téma odevzdané práce – pražští knihtiskaři druhé poloviny 16. a počátku 17. století Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický dosud nebylo dostatečně zpracováno a výsledky výzkumu mohou být podstatným obohacením knihovědného bádání o pražských tiskárnách tohoto období.

Práce je rozdělena do dvou svazků, z nichž první obsahuje text a bibliografický soupis, druhý pak obrazovou část. První kapitola práce se zabývá rodinným, soukromým a pracovním životem obou tiskařů a jejich dědiců. Další kapitola se věnuje produkci tiskáren, především jejímu tematickému a jazykovému profilu. Navazuje kapitola o recepci knih tištěných ve zmíněných tiskárnách a poslední kapitola nazvaná *Typografický rozbor produkce tiskáren Jiřího a Jana Othmara Jakubův Dačických*. Práci doplňují soupisy českých a cizojazyčných tisků a obrazová příloha, která tvoří již zmíněný druhý svazek práce.

V úvodu práce autorka rozebírá jednotlivé části práce, uvádí prameny a obecný přehled literatury k tématu a popisuje způsob práce s jednotlivými tisky. Za ním následuje kapitola nazvaná *Jiří Jakubův a Jan Othmar Jakubův Dačičtí, Anna Dačická a dědici*. Je rozdělena na čtyři podkapitoly věnované jednotlivým zmíněným osobnostem. V rámci těchto podkapitol autorka zkoumá rodinný, soukromý i pracovní život jednotlivých osobností. Doktorandka čerpá z archivních pramenů a prokazuje značnou míru erudice a orientace v práci s tímto materiálem. Splňuje tak v dostatečné míře požadavky na archivní bádání úzce související s knihovědnou disertační prací. Na úkor vědecké knihovědné práce však vyčnívá především poměrně obsáhlý obecný teoretický a terminologický exkurz do tehdejšího trestního práva v části *Právní kauzy a případy Jiřího Jakubův Dačického*. Ten předchází 6 kapitolkám popisujícím delikty proti osobním právům (dále rozlišeným na dvě části), namířené proti zdraví a životu (tentokrát ve 3 částech), proti bezpečnosti a veřejnému pořádku, proti vlastnictví a proti oficiální ideologii. Zařazení této čtivé části bude jistě zajímavé do populárně naučné publikace, v disertační práci je však umístěno na úkor informací, týkajících se jejího knihovědného zaměření.

Protože není možno v archivním materiálu dohledat všechna potřebná data, bylo by jistě vhodné v práci uvést, jak neúspěšné pátrání po některých datech probíhalo a případně se pokusit o jejich přibližné určení (jako tomu autorka učinila např. na s. 40-43 u lokalizace domů Jiřího Jakubův Dačického). To se týká především základních životopisných dat Jana Othmara Jakubův (např. rok narození) a také tiskařských licencí otce i syna či dalších dokumentů objasňujících jejich tiskařskou činnost.

V celé této kapitole považuji za nejzdařilejší 36 stránkový oddíl *Pracovní život Jiřího Jakubův Dačického*, která je doplněna několika srovnáními a grafy, které se přímo nabízejí ke komparaci s dalšími tiskárnami této doby, ale ta zde však chybí. V následujícím oddíle věnovaném Janu Othmarovi Dačickému zůstává nedořešena a nepodložena otázka autorkou předpokládané vlastní dílny Jana Othmara v domě otce Jiřího, kde měl i otec dílnu.

Nedostatek informací vzbuzuje pochybnost, zda otec a syn nevlastnili jen každý svou tiskařskou licenci a netiskli ve společné dílně. Dostatečně to bohužel neobjasnily ani další autorčiny výzkumy v oblasti typologicko-typografického rozboru tisků obou tiskařů, na něž bylo možno se obrátit v případě chybějících (?) archivních pramenů. Vzhledem k této skutečnosti by bylo vhodné se zaměřit i na problematiku vzájemného vlivu tiskařské produkce

Jiřího Dačického a produkce jeho syna Jana Othmara. Některé grafy ve zmiňovaných obou oddílech se díky snaze o co nepreciznější zpracování ocitly pod hranicí své vypovídací hodnoty (např. na s. 52 a 53). Autorka v této kapitole naopak uplatnila zajímavý a přínosný přístup zohledňující nejen počet titulů tištěných za rok, ale také počet archů produkovaných tiskárnou ročně (logicky zdůvodněný řadou drobných tisků z obou tiskáren, které zvyšují počet tištěných titulů a ovlivňují tak statistická data), který však bohužel v dalších kapitolách nezohlednila.

Následující kapitola *Produkce tiskáren Jiřího Jakubův, Jana Othmara, dědiců a Anny Dačických* je rozdělena na dvě části: *Tematický a jazykový profil produkce tiskáren Jiřího Jakubův Dačického a Tematický a jazykový profil produkce tiskárny Jana Othmara Jakubův Dačického*. Obě části přináší tematické členění titulů tištěných jednotlivými osobnostmi. Kapitola je celkově přehledná, doplněná několika grafy. Autorka se zde také poprvé a bohužel nesystematicky pokusila zařadit některé tiskařské práce tiskárny Jiřího Dačického do kontextu ostatních tiskařských dílen, a to v podobě grafu týkajícího se *Tisku Donátů v letech 1559 – 1604 v Čechách a na Moravě* (s. 119) a *Produkce „tureckého“ novinového zpravodajství v pražských tiskárnách* (na s. 133).

Tematické profily některých tisků jsou velice podrobné, avšak nadbytečně doplněné o základní výkladová slovníková hesla (např. postila na s. 87). Citace pasáží z některých tisků (např. Philadelphova Postila na s. 89 – 92 nebo Walkmberského Zahrádka růžová žen plodných na s. 134-136), i když ožívují text, patří především neúměrným množstvím i výběrem spíše do populárně naučné literatury. Speciální pozornost je v případě Jiřího i Jana Othmara věnována humanistickým příležitostným tiskům, kterým autorka dopřála v obou případech i rozdělení na témata a umístění do grafů. I když autorka věnovala pozornost autorům jednotlivých titulů a hodnocení titulů v souvislosti s předchozími a následujícími vydáními u jiných tiskařů, po přečtení kapitoly zůstává právě v oblasti spolupráce tiskařů s konkrétními autory a jejich možných osobních styků a vazeb řada otazníků. Autorčina orientace v tematické produkci se však nepromítla (kromě dvou výše zmíněných grafů, u nichž chybí komentář ke sběru statistických dat) do komparace s jinými pražskými či dalšími tiskárnami 2. poloviny 16. a počátku 17. století. Bohužel je zde i řada faktických chyb, namátkou například na s. 112 citovaný titul *Kronika sedmi mudrců*, který uvádí autorka jako nedochovaný. Literární historik Jaroslav Kolár připravil v roce 1985 edici *Kroniky* právě z vydání Dačického z roku 1590 (*Kronika sedmi mudrců / k vyd. připravil, předmluvu napsal, slovníčkem, ediční a bibliograf. poznámkou opatřil Jaroslav Kolár. Praha : Odeon, 1985, 136 s.*).

Čtvrtá krátká a velmi obecná kapitola pojednává o recepci knih tištěných v tiskárnách Jiřího a Jana Othmara Dačického. Veškeré informace v této kapitole jsou čerpány z literatury, neobsahují konkrétní údaje týkající se tisků sledovaných tiskařů, nejsou podepřeny konkrétními výzkumy, a proto kapitola zůstává v obecné rovině informací přejatých z dostupné literatury a hypoteticky aplikovaných na tisky zkoumaných tiskáren.

Poslední kapitola je nazvána *Typografický rozbor produkce Jiřího a Jana Othmara Jakubův Dačických*. Díky značnému množství komparačního materiálu, který měla autorka v ruce (ale bohužel jej ve své práci nezveřejnila dostatečně), se věnovala rozboru používaných tiskových písem a ilustrační výzdobě tisků z obou tiskáren. Těmto tématům je však věnována nezvykle malá pozornost, stejně jako způsobům sazby, které zkoumané tiskárny praktikovaly. V celé kapitole postrádám rovněž důkladnější propojení a odkazy na druhou část disertační práce, která přináší obrazové přílohy.

Šestou kapitolu tvoří *Grafy*. Krátký název kapitoly není již nijak slovně uveden a postrádá jak informaci ke shromáždění dat pro jednotlivé grafy, tak komentář k výběru graficky znázorněných skutečností a jejich souvislostí. Většina grafů dokonce zohledňuje tato statistická data, jichž autorka v podobě procentuálních údajů užila již v předchozích částech knihy. V některých případech se však liší od podoby grafů užitých v předchozím textu – místo grafů výšečkových jsou zde použity grafy spojnicové, které umožňují sledovat podíl jazyků, témat a formátů na produkci v konkrétních letech.

Dva grafy ze třetí kapitoly práce, které uvádějí omezenou část produkce Dačických do širšího kontextu (výše zmiňované Donáty a „turecké“ novinové zpravodajství), doplňují v této kapitole výšečkové grafy *Příležitostné humanistické sborníčky a jednolisty*, *Podíl jednotlivých pražských tiskařů na produkci humanistických sborníčků*, *Podíl jednotlivých mimopražských tiskařských center na produkci humanistických sborníčků* a *Podíl jednotlivých zahraničních tiskařských center na produkci bohemikálních humanistických sborníčků*. U těchto grafů je přiložen krátký komentář, který uvádí zdroj dat, tvořený *Rukověť humanistického básnictví*. Produkce humanistických příležitostných tisků procentuálně v množství titulů tištěných Dačickými vítězí (u Jiřího tvoří 42% a u Othmara dokonce 73% tiskařské produkce). Proč tomu tak bylo a do jaké míry je lze považovat za hlavní tiskařský profil tiskárny už autorka neuvádí. Sama však na jiném místě textu připouští, že obtížnost tisku humanistických sborníčků s obtížností tisku větších a rozsáhlejších formátů nelze srovnávat. Proto by bylo vhodné uplatnit porovnání, jež se dostalo humanistickým příležitostným tiskům, také na některé další výrazné tematické celky (náboženská literatura, učebnice apod.) nebo alespoň častěji zastoupené tituly (např. postily). Je na úkor výsledků celé práce, že se tak nestalo i s dalšími tematickými celky nebo alespoň s některými reprezentativními tisky Jiřího a Jana Othmara. Tento výsledek by zajisté přispěl k ozřejnění významu sledovaných tiskáren v širším společenském kontextu, stejně jako tematické a jazykové srovnání produkce Dačických s produkcí dalších pražských, českých a evropských tiskařů tohoto období.

Závěr celé práce na pouhých pěti stranách (s. 200-204) byl vytvořen jednoduchým seřazením vybraných odstavců jednotlivých kapitol práce. Nepřináší tak sumarizaci poznání dosaženého v předložené práci a vzhledem k chybějícím výzkumům a nezřetelné metodě knihovědné práce tak ani nemůže přinést výsledky výzkumu, které jsou v knihovědné studii tohoto charakteru očekávány.

Závěrečná osmá kapitola celé práce *Soupisy českých a cizojazyčných tisků Jiřího Jakubův, Jana Othmara, dědiců a Anny Dačických* obsahuje do osmi částí rozdělený soupis. Vzhledem ke zvolenému chronologickému řazení jednotlivých částí toto primární rozdělení ubírá soupisu na přehlednosti, i když je vybaven kvalitními rejstříky. Zvláště postrádám zdůvodnění vytvoření části soupisu *Chronologický soupis tisků, které vyšly „nákladem a prací“ Jiřího Jakubův a Jana Othmara*. Záznamy postrádají informace, které byly kritériem pro výběr tisků do této části a bez dostatečného vysvětlení tak činí tuto část soupisu vytrženou z kontextu, zvláště bylo-li (jak pouze předpokládám) jediným hlediskem pro zařazení tisků do této části pouhé uvedení slov „Nákladem a prací...“ na některém místě v tisku. Jednotlivé záznamy všech částí soupisu postrádají informace, které avizovala autorka v úvodu práce. Při práci metodou *de visu* s jednotlivými tisky by bylo jistě pro odbornou veřejnost přínosem, kdyby doktorandka jednotlivé záznamy doplnila vlastními zjištěními souvisejícími především s typologicko-typografickým rozbořem jednotlivých tisků a uvedením vlastnictví konkrétního svazku, s nímž pracovala. Především v oblasti typologicko-typografické vybavy jednotlivých tisků by bylo možné jednotlivým záznamům přiřadit zkratky ze smysluplně navržených klasifikací a porovnat tak práci na jednotlivých tiscích. Výsledky této práce by

pak mohly v neposlední řadě přispět i k objasnění činnosti obou tiskařů v souběžné době, které byla v práci věnována jen minimální pozornost.

V neposlední řadě je nutné připomenout, že se jedná o disertační doktorskou práci vytvořenou na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK a tudíž je zarážející, že autorka čerpala pouze z přístupných českých bibliografií (uvádí Knihopis, Dodatky ke Knihopisu, kartotéka Cizojazyčných bohemik v AVČR, Rukověť humanistického básnictví a soupisové práce fondů knihoven v Brně a Olomouci). Ze zahraničních zdrojů se autorka bohužel omezila pouze na tištěný materiál *Paisey, Davin L., Short-title catalogue of books printed in German-speaking countries*. Překvapivé je, že se nepodívala i po jiných než citovaných zdrojích a v době internetu a on-line katalogů knihoven nefruktifikovala profesionální přístup k vyhledávání informací, který osobně studovala na místě nejerudovanějším – Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK a nenahlédla do velkých souborných katalogů největších světových nebo alespoň evropských knihoven. Při pouhém nahlédnutí do KVK - Karlsruhe Virtual Katalog (<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>), je možno při prvním zadání jediné z více latinských podob jména nalézt během několika minut tisk, který soupis v disertaci neobsahuje (*Declamatio habita in almo Friburgensium Brisgoiae Archigymnasio, quam [!] decerneretur gradus Theologicus Baccalaureatus formalis, ... / Christophorus Elinerus. Pragae : Daczicenus, 1570. [31] Bl. ; 8°, Halle Universitäts- und Landesbibliothek*).

Závěr

Poměrně vysoké úrovni dosahuje první část práce, kde autorka pracovala s archivním materiálem. Svědčí o dokonalém osvojení práce s archivními prameny, která je pro kvalitní knihovědnou studii nezbytná. Autorka je mohla využít především v popisu jejich rodinného a soukromého života, kde se právě část věnovaná právním deliktům Jiřího i Jana Othmara jeví díky dostupnému archivnímu materiálu jako velmi obsažná oproti dalším částem souvisejícím konkrétněji s jejich tiskařskou činností. Nedostatečné vysvětlení jejich absence pak přispívá k dojmu jisté nevyváženosti, obzvláště když se v práci autorka věnuje detailně školskému vzdělání Jana Othmara, a to i v rovině dohadů a možných tezí, ale vůbec se nezabývá alespoň přibližným určením základního data – tedy roku jeho narození. Podobně se tak nabízí otázka paralelního fungování obou tiskařů Jiřího a Jana Othmara a jejich tiskáren v jednom domě. Problematika tak zůstává nedořešena a autorka se bez jakýchkoliv vysvětlení a dalších výzkumů opírá pouze o nejstarší a nejmladší datované tisky s impresy Jiřího a Jana Othmara. Na druhé straně se autorce díky detailnímu studiu archivních pramenů podařilo opravit některá chybná data, po léta uváděná v tisku - například počátek tisku Jana Othmara Jakubův Dačického, který bývá uváděn do roku 1590.

Doktorandka prokazuje znalost práce s archivními prameny, dobře se orientuje v česky psané odborné literatuře, neopomíná ani nejnovější vědeckou publikační činnost. Její mnohdy precizní a detailní práce jak s archiváliemi, tak tisky, bohužel není dostatečně využita díky předem nejasně formulované metodě práce a nedodržení základních premis stanovených v úvodu (příčemž jsem neměla k dispozici teze disertační práce).

V zásadě v práci postrádám zasazení celé problematiky do společensko-politického kontextu a zhodnocení místa obou tiskařů v pražské produkci. Autorka nevyužila ani vlastními silami shromážděné a ověřené znalosti k témuž období, které získala během tvorby diplomové práce a poté v publikované monografii k Šumanské tiskárně (*Večeřová, Petra, Šumanská tiskárna (1585-1628) Praha : Archiv hlavního města Prahy : Scriptorium, 2002, 370 s.*). V celé

disertační práci se na svou předchozí monografii odkazuje pouze v několika ojedinělých případech, a to v souvislosti s jednotlivostmi.

Úplně chybí i porovnání s produkcí evropskou. Nabízí se zde alespoň možnost komparace s tiskárnou lipského Michaela Lantzenberga, s nímž Jiří i Jan Othmar osobně spolupracovali. Navíc by srovnání v tomto směru mohlo odhalit i některé další souvislosti jejich vzájemných pracovních vztahů (například v oblasti autorských okruhů obou tiskáren). Autorka se bohužel nedotkla blíže ani otázky nakladatelské činnosti, která v tomto období s tiskařskou značně souvisela. Jakýkoliv výzkum chybí i u kapitoly určené recepci knih, která v nabízené formě vůbec nemusela být zařazena. Nevyváženost jednotlivých částí disertační práce, vzbuzuje domněnku o podcenění jejího knihovědného významu.

Byť populárně naučný tón v některých kapitolách disertační práce a mnohé zobecňující fráze vzbuzují dojem, jako by autorka práci připravovala již k publikačním účelům, domnívám se, že pro publikování studie na toto téma bude nutné vyprecizovat metodu knihovědné práce a také opravit značné množství pravopisných překlepů a hrubých chyb (s. 32, 50, 54, 74, 167, 202 ad.).

Zarážející je i fakt, že během svého letitého výzkumu doktorandka nepublikovala žádnou odbornou stat' související s tématem disertační práce, není mi ani bohužel známo, zda dílčí výsledky své práce prezentovala odborné veřejnosti prostřednictvím přednášek apod.

Předložená disertační práce svědčí o tom, že zpracování vybraného tématu je vysoce žádoucí. Nelehké rozhodnutí, které na základě všech popsaných výhrad k práci níže svým závěrem činím, by mělo vést k zamyšlení nad předloženými výhradami a k odstranění nedostatků. Tento přístup bude i prostředkem k tomu, aby knihověda jako taková obhájila své místo mezi moderními vědami a její reprezentanti na akademické půdě byli rovnocennými partnery pro odborníky z jiných oborů. Zároveň se domnívám, že doktorandka bude schopná zpracovat náměty a výhrady na úrovni odpovídající vědecké disertační práci.

Na základě všech výhrad práci v této podobě k obhajobě

n e d o p o r u č u j i.

PhDr. Štěpánka Běhalová, Ph.D.
Nádražní 271/II
377 01 Jindřichův Hradec

V Jindřichově Hradci 25. května 2012